

Тема проекту: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФІЛАКТИКИ НАСИЛЬСТВА ТА ВІКТИМНОСТІ В УЧНІВСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

- Керівник проекту: Іван Миколайович Цимбалюк
- Проект підготували: Тетяна Абрамович
Острозький НВК "Школа I-III ступенів - гімназія"
Тетяна Тишковець
Степанська ЗНЗ

Вступ

Насильство щодо дітей не має географічних кордонів, воно існує серед усіх рас, класів, релігій та культур. Насильство трапляється вдома, в навчальному закладі та на вулиці; на робочих місцях, в розважальних закладах, в центрах догляду та утримання дітей. Порушниками можуть виступати батьки, інші члени родини, педагоги, піклувальники, представники правоохоронних органів та інші діти. Деякі діти є особливо уразливими до насильства через статеві, расові та етнічні особливості, інвалідність та особливий соціальний статус. Жодна країна, багата чи бідна, не має імунітету від цього лиха адже насильство щодо дітей трапляється в усіх куточках планети.

Актуальність дослідження

зумовлена складністю сучасного становища, що характеризується переоцінкою колишніх цінностей, відмовою від ідеологічних домінант. У складному процесі морального становлення особи, пріоритетом загальнолюдських цінностей в її формуванні, що вимагає не просто перегляду провідних доктрин у галузі виховання, але й пошуку принципово нових підходів до підготовки педагогів та психологів до взаємодії з дітьми, особливо з віктимними, що стали жертвами несприятливих умов соціалізації.

Мета:

1. систематизація знань та розвиток практичних умінь з питань розуміння природи чинників агресивної та віктимної поведінки;

2. профілактики насильства в молодіжному та учнівському середовищі та сприяння створенню безпечного середовища в школах шляхом запровадження нових методів міжособистісного спілкування.

Завдання:

- 1. Проаналізувати проблему насильства між дітьми в школі, сім'ї та визначити ступінь зацікавленості педагогів та батьків у розв'язанні цієї проблеми;
- 2. Сприяння поліпшенню професійної підготовки педагогів, батьків та озброєння їх конкретними знаннями й уміннями, необхідними для організації педагогічно-психологічної взаємодії з агресивними, віктимними дітьми та тими, що пережили насильство.
- 3. Оволодіння практичними вміннями роботи з соціальної реабілітації агресивних та віктимних дітей в сучасних умовах.
- 4. Покращити спроможність шкіл та громадських організацій проводити інформаційно-просвітницьку роботу, спрямовану на запобігання та розв'язання проблеми насильства в учнівському середовищі;
- 5. Вироблення установок на творче осмислення педагогами, батьками їх практичної діяльності по організації взаємодії з агресивними та віктимними дітьми.

Об'єктом вивчення проблеми є процес реалізації цілей і завдань виявлення рівня вихованості і розвитку віктимної дитини (діагностика і корекція) в освітній установі.

Структурними складовими об'єкту є: планування, організація, технології діагностики та корекції проявів агресивності та віктимності в умовах сім'ї.

Предметом є: соціально-педагогічні умови та чинники віктимної і агресивної поведінки

Насильство - це

- умисна фізична, сексуальна, психологічна, економічна дія чи її загроза, примус з боку однієї людини до іншої з метою контролю, залякування, навіювання почуття страху.
(Тлумачний словник)

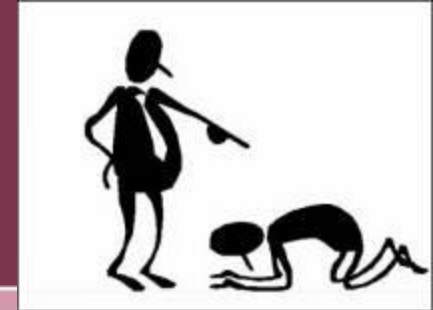
- **Всі форми фізичного і/або емоційного поганого поводження, сексуальне розбещення, відсутність піклування, торгівля чи інші форми експлуатації, що здатні призвести чи призводять до фактичної шкоди для здоров'я дитини, його виживання, розвитку чи гідності в контексті відповідальності, довіри чи влади**
(Конвенція ООН про права дитини)

Жорстоке поводження, з точки зору порушення прав дитини, можна тлумачити як:

- ігнорування потреб дітей, порушення їх прав;
- відсутність догляду за ними (чи незадовільний догляд);
- ізоляція дитини, бойкот (у дитячому колективі);
- відсутність проявів батьківської любові, доброти, чуйності;
- безвідповідальність до дітей;
- бездіяльність батьків щодо дитини у скрутній ситуації;
- брутальність, глузування, неповага до гідності, особистості дитини;
- невраховування вікових особливостей: дитина просто не може зробити те, що вимагають від неї батьки;
- авторитарний стиль спілкування з дитиною;
- нехтування дитиною;
- обман дитини .

Види наси́льства

**Фі́зичне
наси́льство**

**Психологі́чне
(емо́ційне)
наси́льство**

**Сексуа́льне
наси́льство чи
спокуша́ння**

**Еконо́мічне
наси́льство**

Типи жорстокого поводження з дітьми:

- **жорстокі фізичні покарання, фізичні знущання:** (побиття; штовхання; спроби задушити; викручування рук)
- **дитина є свідком знущань над іншими членами сім'ї:**(батько б'є чи гвалтує матір у присутності дітей; "погану" дитину фізично карають у присутності "хорошої" дитини; дитина є свідком фізичних знущань над іншою людиною, що не є членом її родини)
- **сексуальне насильство, інцест:** (гвалтування; нав'язування сексуальних стосунків; сексуальні дотики/поцілунки; інцест (кровозмішення); показ порнографії; залучення дитини до виготовленні порнографічного продукту та ін.)
- **використання привілеїв дорослих:**(поводження з дітьми як з рабами чи підлеглими, як зі своєю власністю; відмова повідомляти про рішення, що стосуються опікунства)
- **злякування:** (використовування свого росту та сили, навіювання страху за допомогою розповідей, дій, поглядів; крики, стресогенна поведінка; жорстокість щодо інших істот)
- **погрози:** (кинути дитину; самогубства; заподіяти фізичної шкоди; заподіяти шкоду іншим людям, тваринам, рослинам; розлюбити дитину, силами зла, що покарають дитину)

- **використання громадських установ:** (загроза покарання Богом, судом, міліцією, школою, спецшколою, притулком, родичами та психіатричною лікарнею)
- **ізоляція:** (контролювання доступу дитини до інших людей: бабці/дідуся, однолітків, братів/сестер, батька/матері; контролювання перебування дитини у помешканні, заборона виходити з дому; контролювання спілкування дитини з друзями; закривання дитини у будь-якому закритому приміщенні вдома, в школі; обмеження спілкування з дитиною, аж до повного ігнорування у спілкуванні;
- **емоційне насильство:** (приниження; використання дітей в якості довірених осіб; підвищення голосу без вартої на те причини; непослідовність; використання дітей у конфліктах між батьками; "торгівельна" поведінка одного з батьків щодо любові до дитини)
- **економічне насильство:** (незадоволення основних потреб дитини; відмова чи зволікання у виплаті аліментів; повна відмова дитині в грошах; відмова дитині у підтримці; контролювання дитини за допомогою грошей; примушування дитини важко працювати використання дитини як засобу торгу при розлученні; нав'язування економічно обмеженого способу проживання без існуючої для цього необхідності)

Причин виникнення жорстокого поводження до дітей:

- безробіття або низька матеріальна забезпеченість;
- алкоголізм одного чи обох батьків;
- самотність чи шлюб, який розпався;
- занадто маленьке житло, що посилює напругу;
- озлобленість батьків чи розчарованість у житті;
- фізична чи психічна перевтома;
- незрілість батьків;
- егоїзм батьків, прагнення їх до розваг;
- відсутність прив'язаності до дитини;
- надмірна вимогливість;
- народження другої дитини;
- велика кількість дітей;
- небажана дитина (як привід і примус до укладення шлюбу);
- передчасно народжена в шлюбі дитина, яка дає привід до сварок та розриву;
- позашлюбна дитина як об'єкт помсти на його матір (батька);
- дитина з фізичними та психічними недоліками, від якого хочуть позбавитися

жорстокого поводження з дітьми:

- 1) **фізичні** (травми черевної порожнини і грудної клітини, травми головного мозку, синці та рубці, опіки, травми центральної нервової системи, інвалідність, переломи, подряпини та рвані рани, погіршення зору);
- 2) **сексуальні проблеми і проблеми з репродуктивним здоров'ям** (статеві дисфункції, хвороби, що передаються статевим шляхом, включаючи ВІЛ/СНІД, небажана вагітність);
- 3) **психологічні та поведінкові** (алкоголізм та наркоманія, погіршення пізнавальних здібностей, злочинна, гіперактивність, жорстока поведінка, депресія і тривога, затримка в розвитку, порушення харчування та сну, почуття сорому та вини, труднощі у стосунках між людьми, низька успішність у навчанні, низька самооцінка, посттравматичні стресові розлади, суїцидальна поведінка і аутоагресія);
- 4) **інші наслідки для здоров'я** (хвороби печінки, синдром подразненого кишечника, ішемічна хвороба серця,

Нормативно-правове забезпечення захисту дітей від насильства

- Загальна декларація прав людини (10.12.1948);
- Декларація прав дитини (20.11.1959);
- Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (16.12.1966);
- Конвенція про права дитини (20.11.1989);
- Закон України "Про охорону дитинства" (26.04.2001, ред. – 24.04.2008);
- Закон України "Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю"
- Кримінальний кодекс України (1.09.2001, остання редакція – 30.04.2009);
- Закон України "Про попередження насильства в сім'ї"
- Сімейний кодекс України (10.01.2002, остання редакція – 7.05.2009);
- Закон України "Про внесення змін до Кодексу України про

адміністративні правопорушення щодо встановлення відповідальності за вчинення насильства в сім'ї або невиконання захисного припису"

- Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 23.01.2004 р. №38 "Про затвердження заходів щодо виконання Закону України "Про попередження насильства в сім'ї" та Примірного положення про центр медико-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї";

- Указ президента України від 5.05.2008 р. №411/2008 "Про заходи щодо забезпечення захисту прав і законних інтересів дітей"

- Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства стосовно протидії насильству в сім'ї "

Соціальна робота в аспекті протидії жорстокому поведженню з дітьми має такі завдання:

Роз'яснювати права членів сім'ї, вчити їх реалізовувати та захищати і на цій основі будувати власні моделі сімейного життя і сімейного виховання

змінювати ставлення суспільства до жорстокого поведження з дітьми, активізує громадську позицію людей

показувати моделі сімейного та суспільного виховання, людських стосунків, які засновані на гуманних і демократичних засадах

сприяти самореалізації дітей і дорослих

інформувати про сутність і наслідки жорстокого поведження з дітьми, відповідальність за них

Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю, в якій є жорстоке поводження з дітьми, здійснюється за напрямками:

- деінституалізація дітей у прийомних сім'ях;
- нормалізація дітей з вадами у фізичному та розумовому розвитку в біологічних і прийомних сім'ях;
- соціальний патронаж сімей;
- формування усвідомленого батьківства;
- формування гендерної рівності, захист жіночих та дитячих прав у сім'ї та суспільстві;
- попередження і боротьба з наркоманією, палінням, алкоголізмом, проституцією, які є факторами, що провокують жорстоке поводження з дітьми;
- навчання членів сім'ї поведінці у кризових ситуаціях;
- підтримка членів сім'ї в екстремальних ситуаціях (смерть члена родини, початок дитиною самостійного життя, випадки насильства в сім'ї, вимушена зміна місця проживання, втрата роботи членами сім'ї);
- планування сім'ї, профілактика ранніх та небажаних вагітностей;

Основні методи соціальної роботи з дітьми

- **соціально-психологічні**, спрямовані на внутрішній світ дитини, які передбачають певну корекцію його системи цінностей і орієнтацій, а також уявлень і переваг, які удосконалюють його психологічні можливості і надання відповідної підтримки і допомоги (методи психодіагностики і психокорекції, психологічне консультування тощо);
- **соціально-педагогічні**, які дають можливість підвищити освітній і інтелектуальний рівень дитини, сформувати адекватну оточуючим його умовам систему ціннісних орієнтацій і уявлень (методи освіти і просвіти, педагогічної корекції і педагогічного консультування);
- **соціально-медичні**, які призначені для надання дитині своєчасної і необхідної медичної допомоги (лікування, соціально-медична реабілітація і адаптація, організація необхідного і комфортного середовища існування тощо);

- **соціально-правові**, що включають в себе певні процедури і операції, які дозволяють привести процес життєдіяльності дитини відповідно до існуючих норм закону і права (юридичний і правовий захист інтересів дитини, правова просвіта, правовий контроль, правові санкції);
- **соціально-економічні**, які спрямовані на вирішення проблем матеріального благополуччя дитини, матеріальна підтримка і допомога);
- **соціально-групові**, що дозволяють соціальному працівникові і іншим спеціалістам вести роботу з соціальним оточенням дитини (сімейне консультування, корекція системи відношень в дитячому колективі, організація дитячих колективів, які орієнтовані на позитивну діяльність)

Формами соціально-профілактичної роботи з дітьми :

- Лекторії з елементами тренінгів для учнів та батьків;
- Тренінги для учнів, батьків;
- Соціальне інспектування сімей;
- Рольові та ділові ігри;
- Перегляд та обговорення відеофільмів;
- Бесіди;
- Вікторини і конкурси
- Інтерактивні діалоги
- Семінари, конференції
- Індивідуальні та групові консультації
- Колективні творчі справи

Критерії та ознаки виявлення дітей - жертв насильства

Пасивна реакція на біль;

- відсутність опору, примиреність з існуючим станом речей;
- нічні кошмари, страхи, енурез;
- синці, укуси, опіки, переломи;
- монотонне розгойдування на стільці, смоктання пальців, крутіння волосся, обгризання нігтів;
- крововиливи на кон'юнктиві ока;
- невластива віку сексуально забарвлена поведінка;
- неврівноваженість, агресивність, схильність до руйнівних дій та псування речей, гіперактивність;
- погана увага, уповільнене мовлення, нездатність вчитися;
- уникання однолітків, бажання гратися лише з маленькими дітьми;
- страх фізичного контакту;
- відсутність дитини в школі або поява травм чи ушкоджень після отримання дитиною низької оцінки (або після батьківських зборів);

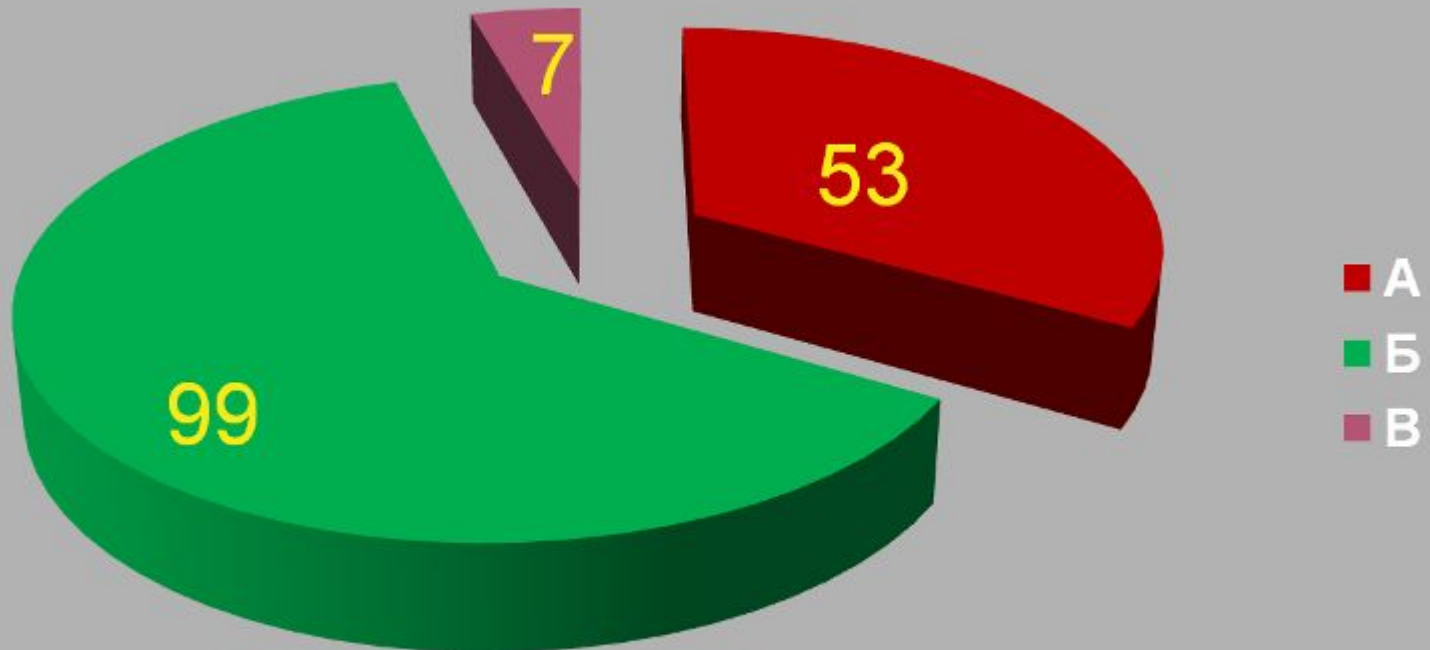
- пошкодження генітальної, анальної ділянок у вигляді синців, припухлостей, розривів, пігментації, кровотеч;
- нервово-психічні розлади;
- психосоматичні захворювання
- самотність, замкнутість, відсутність друзів чи погіршення взаємин з однолітками; бродяжництво;
- страх йти додому після школи, страх повертатися додому;
- низька самооцінка;
- втечі з дому; асоціальна поведінка;
- вживання алкоголю чи психотропних речовин;
- загроза суїциду;
- демонстрація відсутності страху;
- намагання справити враження людини, що живе у злиднях;
- демонстрація страху перед появою батьків
- сприйняття себе як безпомічного, бридкого .

Поведінка під час спілкування з підлітками жертвами насильства

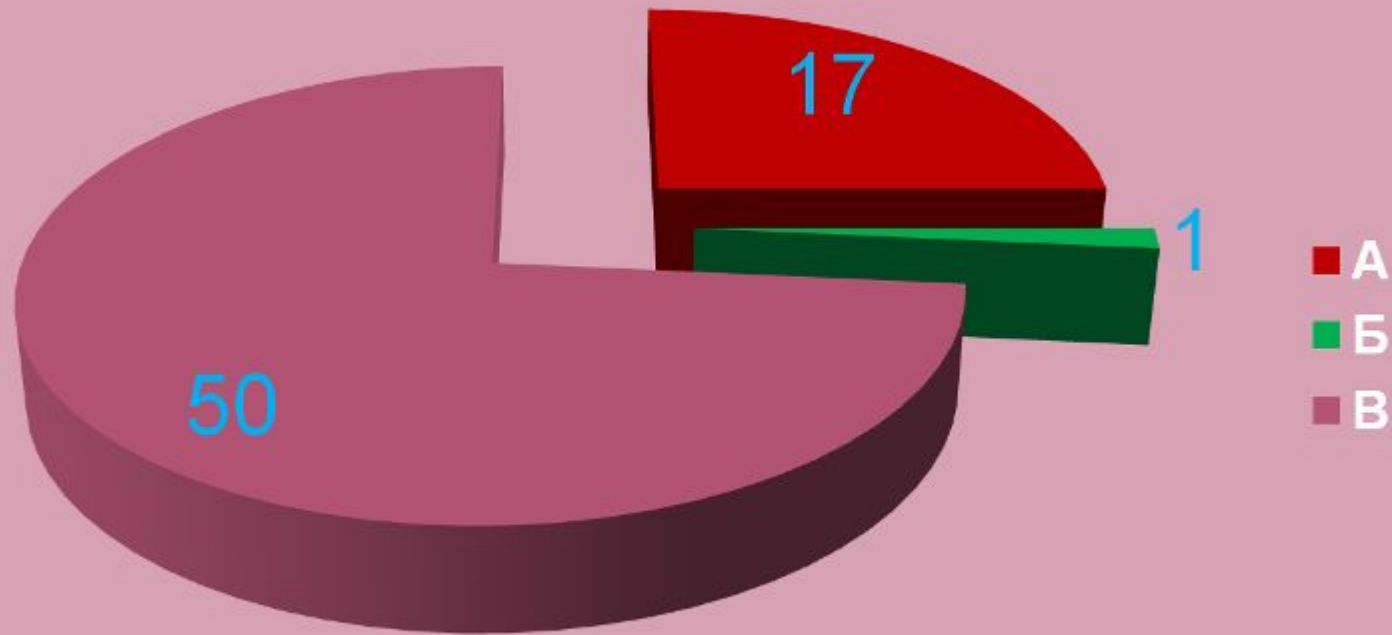
Дія	Наслідки	Біхевіористичні навички	Стратегія втручання
Фізична.	Синці та ІНШІ ознаки пошкоджень, сором	Заперечення чи применшення насильства. Використання косметики та одягу для приховування ознак насильства	Переконайте жертву в конфіденційності розмови та поясніть межі конфіденційності
Вербальна	Труднощі при прийнятті рішень.	Змінюють спосіб поведінки задля примирення з кривдником	Допоможіть жертві дати оцінку жорсткому поводженню з нею, ставлячи конкретні запитання. З'ясуйте рівень небезпеки, який загрожує жертві
Ментальна	Депресія.	Підвищена увага до настроїв кривдника.	Створіть альянс з молоддю, яка звернеться до Вас зі своїми проблемами.
Економічна.	Перешкоди при реалізації соц. ролей.	Опір.	Допоможіть молоді, ставлячи перед нею маленькі (досяжні) цілі
Образа.	Спалахи люті.	Потайливість	Надайте правову інформацію та інформацію (номери телефонів) про цілодобові служби допомоги жертвам.
Сексуальна.	Усамітнення, зниження самооцінки, почуття сорому.	Вагітність.	Працювати над розвитком самооцінки подолання ізоляції, вироблення позитивної самооцінки та позитивних цінностей.
Психологічна.	Страх, відсутність співчуття до самого себе.	Вживання наркотиків, алкоголю, куріння, насильство.	Надайте інформацію про динаміку стосунків, які практикують жорстоке поводження, та характеристику кривдників.

2. Жорстоке поводження з друзями, однокласниками:

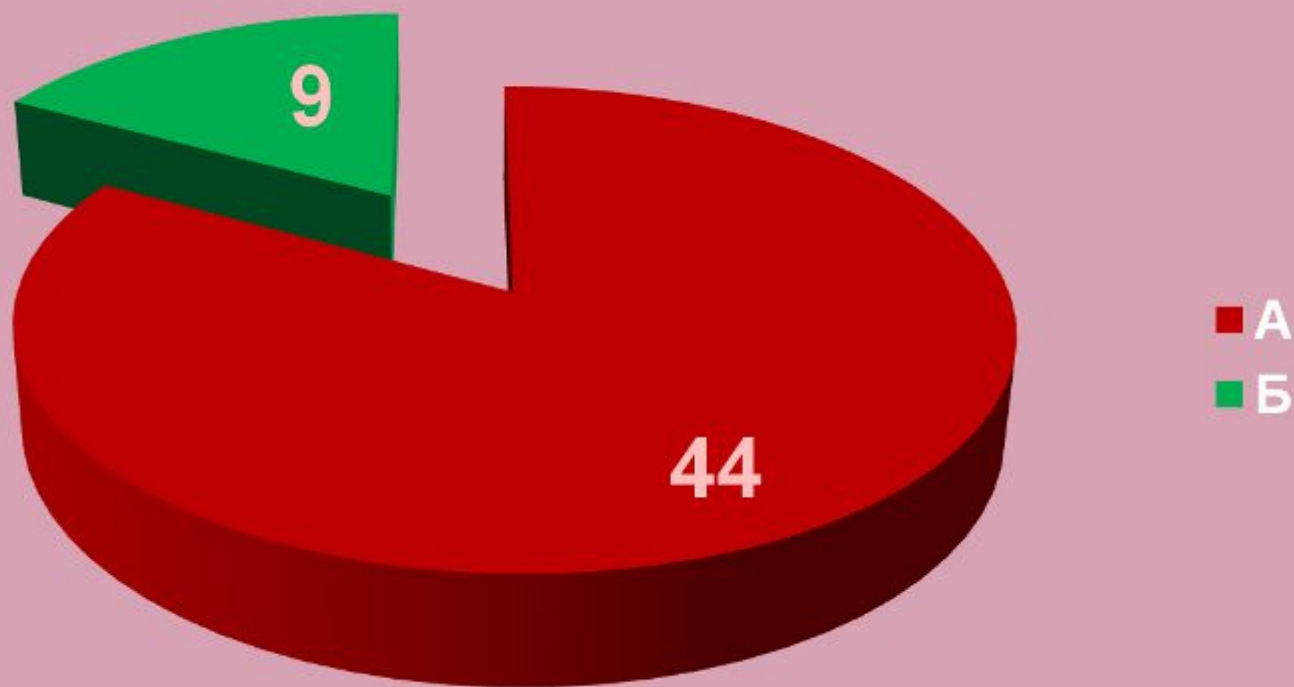
- А. був свідком;
- Б. не стикався;
- В. сам брав участь.

3. Чи стикався(лася) ти з такими формами насильства у своїй сім'ї:
- А. психологічне насильство (крики, обзивання, скандали, нецензурні вислови);
 - Б. фізичне насильство (ляпаси, побиття);
 - В. несправедливе покарання батьками?

4. Чи траплялися тобі такі форми насильства від учителів у школі:
А. моральне насильство (крик, обзивання, приниження, навішування ярликів);
Б. фізичне покарання (ляпас, побиття)?

5. Ти хоч раз у житті зазнавав(ла):

А. морального приниження (обзивання);

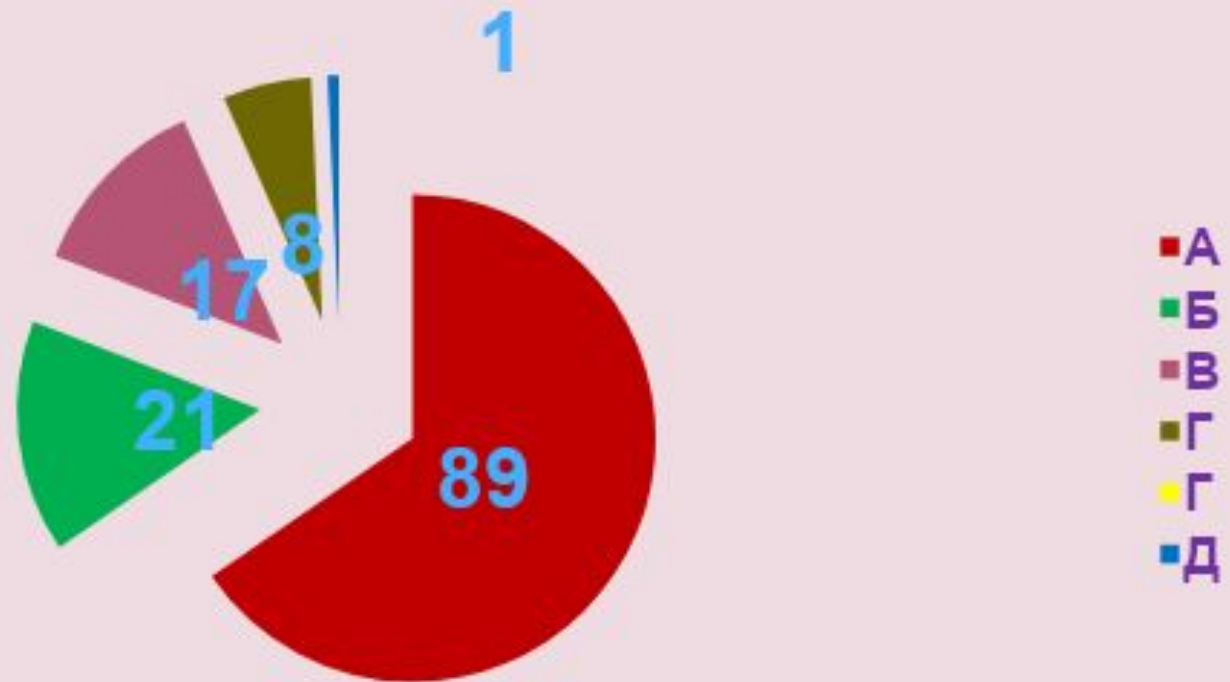
Б. фізичної кривди (ляпаси, побиття);

В. напад групи (бійка);

Г. пограбування (відібрали гроші, речі, мобільний телефон);

Г-. сексуальної загрози (роздягали, торкалися, обіймали без твоєї згоди);

Д. зґвалтування?

6. Твоя реакція на насилля у школі (якщо ти став свідком):

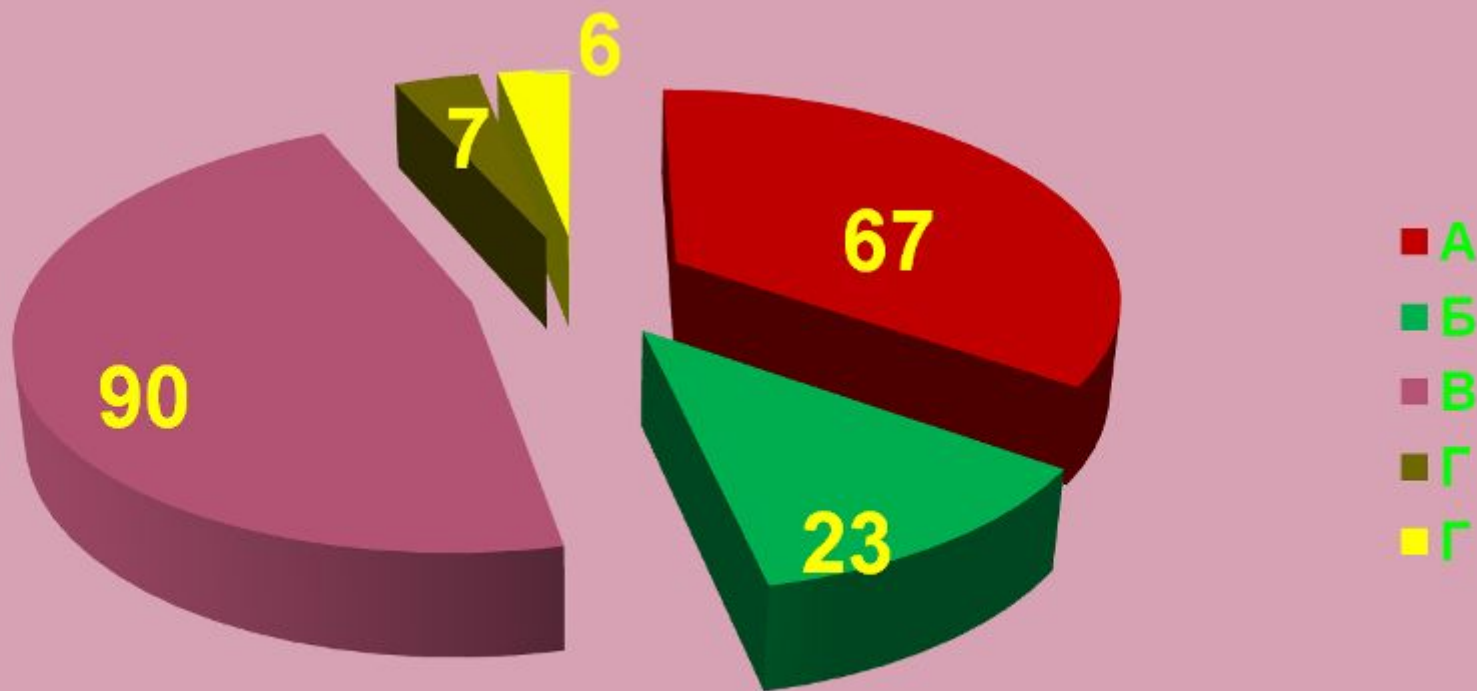
А. втручатимусь, захищатиму;

Б. викличу міліцію;

В. звернуся до вчителів;

Г. не зверну уваги;

Г-. розгублюся, злякаюся.

7. Які форми насильства переважають у нашій школі?

А. Побиття учнів іншими учнями;

Б. словесні образи (вживання нецензурної лайки, прикрих прізвиськ);

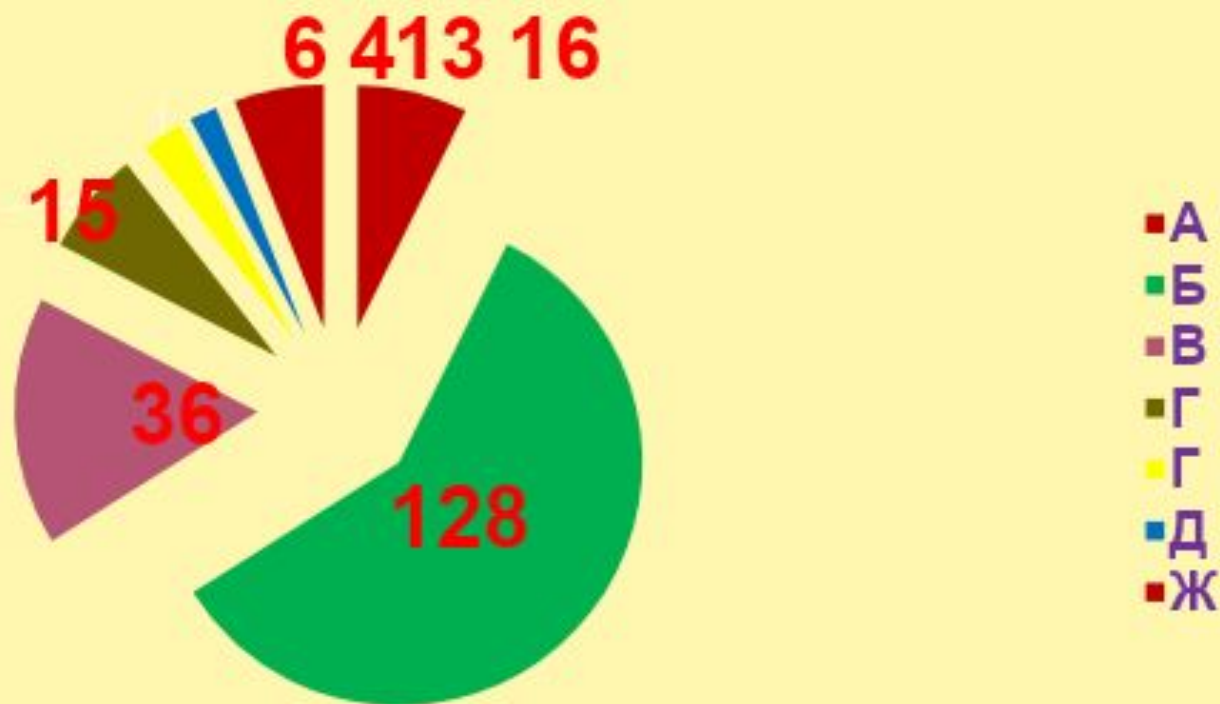
В. копняки;

Г. псування речей;

Г-. відбирання грошей, речей;

Д. неприємні дотики до тіла;

Ж. бойкот (ніхто з тобою не розмовляє)

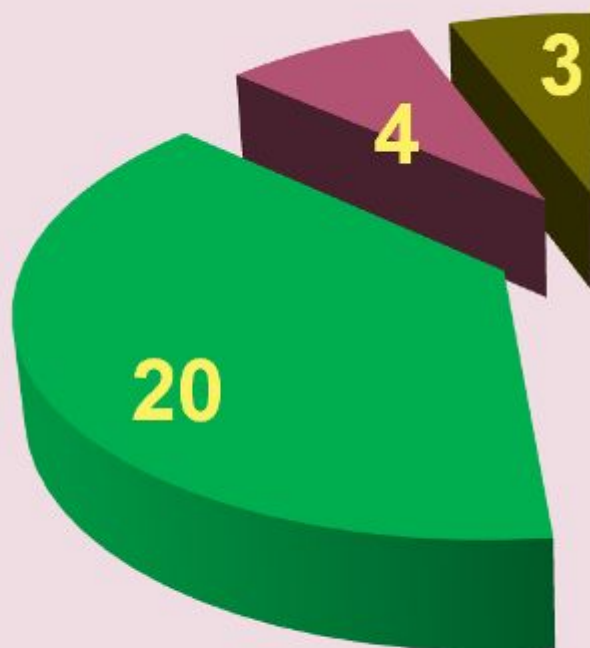
8. Чи зазнавав(ла) ти коли-небудь насильства від:

А. однолітків;

Б. старших учнів у школі;

В. учителів;

Г. батьків?

9. Кому ти розповідав (ла) про насильство, якщо таке трапилось?

А. Батькам;

Б. психологу/ соціальному педагогові

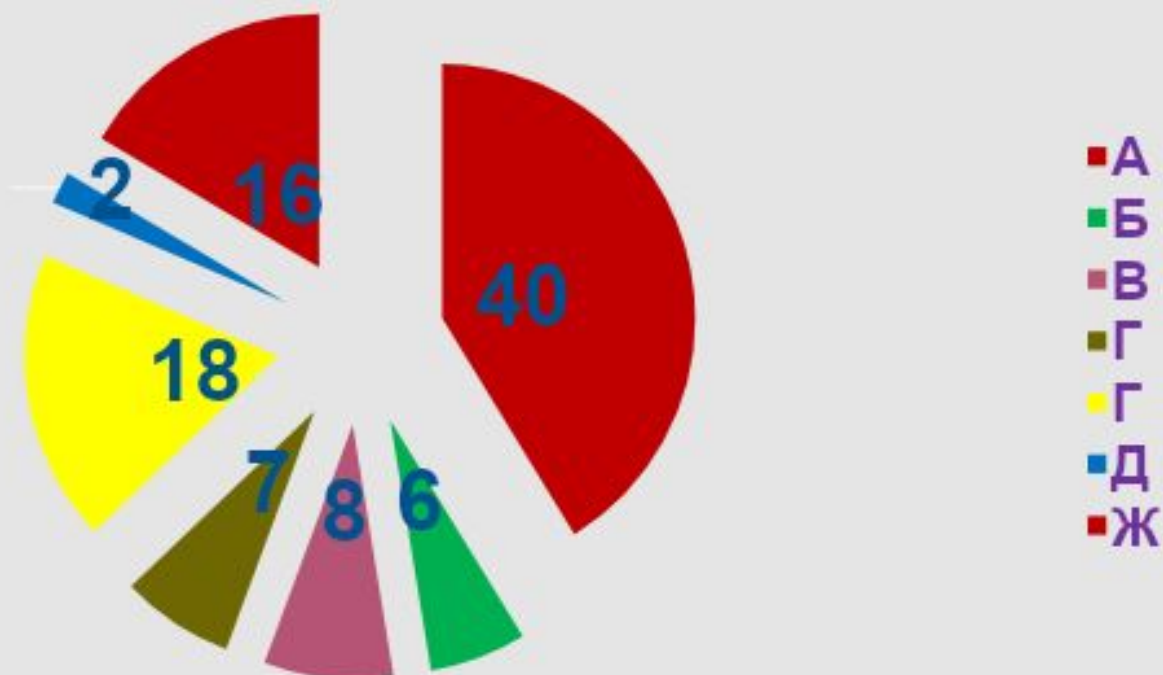
В. класному керівнику;

Г. іншому вчителю;

Г-. другові (подрузі);

Д. міліції;

Ж. нікому.

10. До кого і куди можна звернутися у випадку насильства над тобою?

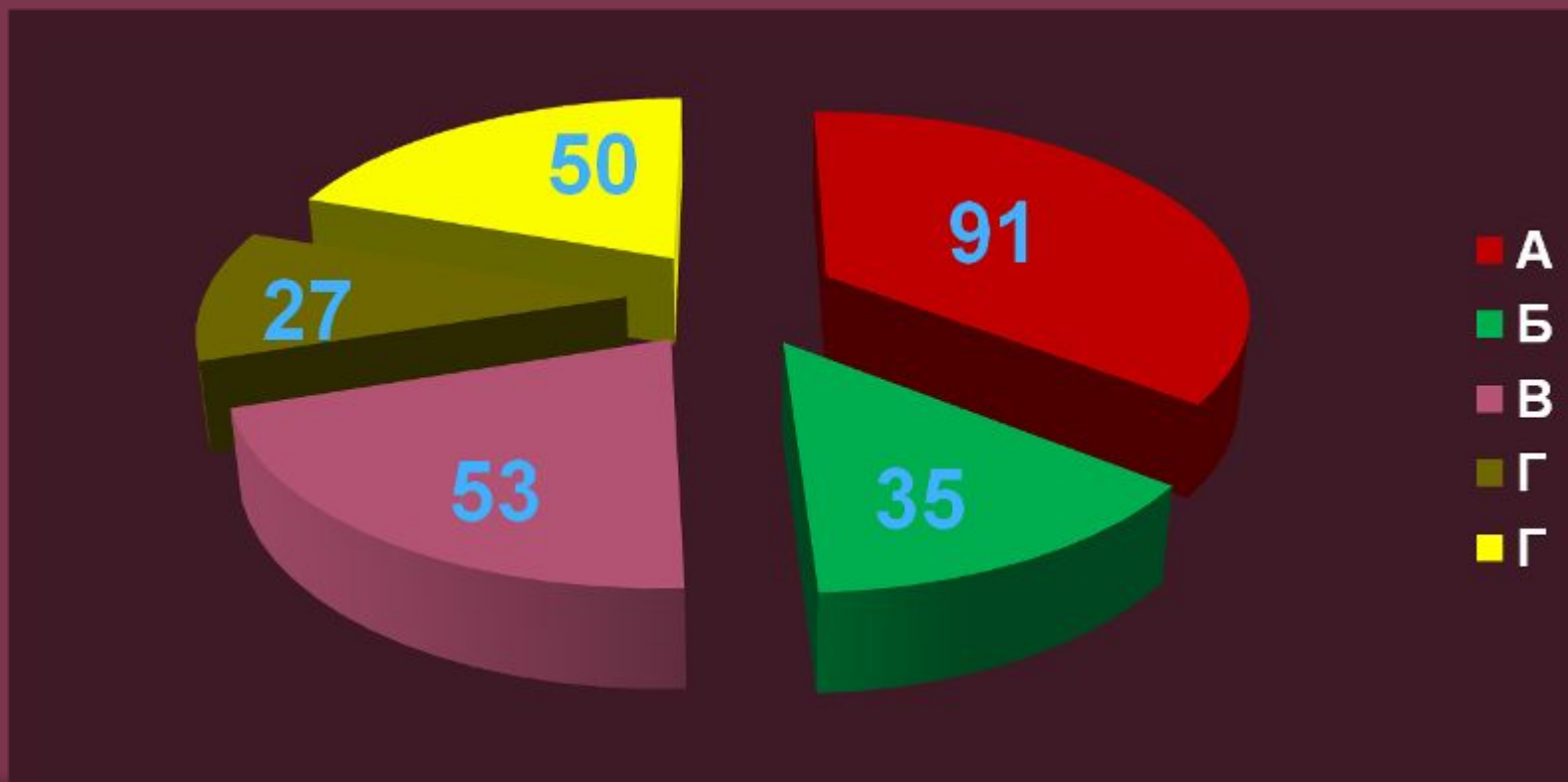
А. До батьків;

Б. до вчителів;

В. до міліції,

Г. до психолога/ соціального педагога;

Г-. до друзів.

Висновки

- Аналіз отриманих даних дав змогу скласти перелік потреб як педагогічного складу, так і дітей, задоволення яких сприятиме розв'язанню проблеми насильства серед дітей

(подано у роздатковому матеріалі)

- Варто зауважити, що цей перелік враховує не тільки потреби, які визнають самі учасники навчально-виховного процесу, а й суспільну необхідність, виявлену в ході дослідження.

Рекомендації

- Вищевикладені висновки стали основою для формулювання переліку *рекомендацій*, які автори проекту вважають за доцільне впроваджувати на базі школи з метою запобігання проявам насильства серед дітей

(подано у роздатковому матеріалі)

**Дякуємо
за увагу !**

